

ZAMONAVIY SOLIQ TIZIMLARINING AMAL QILISH XUSUSIYATLARI

Allanazarov Orif Abdimumin o'g'li

*O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi
huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish
departamenti Navoiy viloyat boshqarmasi
moliya-xo'jalik bo'lim boshlig'i*

Annotatsiya: Ushbu tezisda rivojlangan mamlakatlarda soliq tizimlarini amal qilishni o'rganish natijalari keltirilgan bo'lib, unda soliq tizimini tuzilishi, ularda o'ziga xos xususiyatlari, xususan bevosita va bilvosita soliqlarning nisbati tahlil etilgan. Shuningdek, jahon iqtisodiyotida amal qilayotgan soliq tizimlarining anglo-sakson, yevro-kontinental, Lotin Amerikasi va aralash modellarining amal qilishning asosiy xususiyatlari qarab chiqilgan.

Kalit so'zlar: soliq, soliq tizimi, soliq siyosati, bevosita soliq, bilvosita soliq, soliq turlari.

Hozirgi davrda soliq siyosati davlat tomonidan iqtisodiyotni tartibga solishning asosiy vositasi bo'lib, barcha turdagi tadbirkorlikning faoliyatiga moliyaviy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu moliyaviy ta'sir orqali davlat bir qator vazifalarni, ya'ni iqtisodiy o'sishni ta'minlash, narx siyosatini olib borish, aholi bandligini ta'minlash, kam taminlangan aholi qatlamini ijtimoiy himoya tizimini yaratish, tashqi va ichki iqtisodiy faoliyatda muvozanat yaratish kabi vazifalarni bajaradi. Xususan, Ahamoniylar hukmronligi davrida soliqlar yillik xiroj shaklida undirilgan, Kushon podsholigi hukmronligi davrida esa soliqlarni hisoblar va ularni undirish tartibi amaliyoti ishlab chiqilgan. Somoniylar davrida esa soliqlar davlatning eng muhim ishlari sifatida e'tirof etilgan. Amir Temur va temuriylar davrida soliq va soliqqa tortish masalalari, soliq turlari masalalari ishlab chiqilgan.

Ma'lumki, soliqlar davlatning amal qilishini asosiy belgisidir. Ammo, dunyoni turli mamlakatlarda soliq tizimlari o'zining tuzilishi, soliqqa tortish tartibi, soliqlar, yig'imlar va majburiy to'lovlar to'plami, soliq yig'ish usullari, soliq stavkalari, turli darajadagi boshqaruv organlarining fiskal vakolatlari, soliq bazasi va soliq imtiyozlari bilan farqlanadi. Bu tabiiy hol bo'lib mamlakatlarda soliq tizimlari turli xil iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va tashqi omillar ta'siri ostida shakllangan va qayta shakllanib kelmoqda.

Soliq amaliyoti va uning nazariy asosiga dastlab ilk uyg'onish davrida markaziy Osiyoda Islom ta'limotini kirib kelishi hamda davlatchilik siyosati orqali asos solingan keyinchalik soliq nazariyasi klassik iqtisodchilar A.Smit, D.Rikardo, A.Laffer,

A.Vanger va boshqalarning asarlarida ifodalangan hamda boshqa iqtisodchi olimlar tomonidan soliqlar bo'yicha nazariy qarashlar yanada rivojlantirildi.

Bevosita va bilvosita soliqlarni qo'llash nazariyasi va amaliyotida to'plangan tajribani yuqori baholagan holda, shuni ta'kidlaymizki, O'zbekistonda jahon standartlariga muvofiq bevosita va bilvosita soliqqa tortish sharoitida zamonaviy soliq tizimini isloh qilish yo'nalishlari masalalari ochiq qolmoqda. Bu esa mazkur yo'nalishda izlanishlar olib borishni taqozo etadi.

Tezisning asosiy maqsadi dunyoning rivojlangan mamlakatlarida zamonaviy soliq tizimlarining tarkibiy tuzilishini va ularning amal qilish xususiyatlarini o'rganish hamda mamlakatimizda bevosita va bilvosita soliqqa tortish tizimini isloh qilishda ta'sir ko'rsatadigan kontseptual asoslar va qoidalarni aniqlashdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Fransuz iqtisodchisi P.J.Prudon soliqlarning mavjud bo'lishi masalasini davlat mavjud bo'lishi masalasi bilan bog'laydi. Darhaqiqat, davlat soliq to'lovlarisiz mavjud bo'la olmaydi, soliqlar esa davlatning majburiy qismidir. Qayerdagi davlat bo'lsa, o'sha yerda soliqlar ham amal qiladi, soliqlarning tabiati davlatning taqdiri va funksiyalari bilan belgilanadi.

Mamlakatdagi infratuzilmalarni raqobatbardoshligini sifatli innovatsion mahsulotlarni ishlab chiqarish bilan ta'minlashda, tarkibiy qayta qurishlarni amalga oshirishda soliqlarni tartibga solish mexanizmi o'ta muhim vosita sifatida xizmat qiladi. L.Minford fikricha, soliqlar orqali tartibga solish keng ma'noda ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot omili sifatida maydonga chiqadi.

Z.Axrorov fikricha, soliqlar bir tomondan davlat budjeti daromadlarini to'ldirishni amalga oshirsa, ikkinchi tomondan jamiyat a'zolari daromadlarini qayta taqsimlanishini aks ettiradi. Shuningdek, soliq siyosati jamiyatga farovonligiga xizmat qilishi hamda budjet tushumlarini kamaytirmasligiga xizmat qilmog'i lozim, deya ta'kidlaydi.

Aynan soliqlar orqali ham iqtisodiy o'sishga, ham pasayishga ta'sir etish mumkin. Mamlakat soliq tizimi investitsiyalar uchun qulay muhit yaratishi, biznes innovatsiyalarini rag'batlantirish va uzoq muddatli barqaror ekologik siyosatni ham yaratishi uchun ham xizmat qilishi lozim.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tezisdagi iqtisodiy tahlilning analiz va sintez, induksiya va deduksiya, taqqoslama kabi an'anaviy usullardan foydalanildi. Xorijiy va mamlakatimiz olimlari va tadqiqotchilarining soliq munosabatlariga doir ilmiy-amaliy qarashlari tahlil qilindi va natijalari asosida xulosalar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hozirgi vaqtda soliq tushumlarining umumiy hajmidagi ayrim bu turdagi soliqlar va yig'implarning o'ziga xos salmog'i yoki yukiga qarab jahon soliq tizimlarining to'rtta asosiy modellarini, ya'ni, Anglo-Sakson, Evro-kontinental, Lotin Amerikasi va aralash modellarini e'tirof etishimiz mumkin.

Shuni e'tirof etish lozimki, amaliyotda soliq tizimining u yoki bu modelini tanlashda bilvosita soliqlarni ma'murib boshqarish va nazorat qilishni soddalashtiradigan omili muhim rol o'ynadi. Yig'ish va nazorat qilish mexanizmiga ko'ra, ular bevosita soliqlarni yig'ish va nazorat qilishga nisbatan soddabo'lib, takomillashgan soliq xizmatlari apparati hamda murakkab hisob-kitoblarni talab qilmaydi. Shuning uchun ham aralash iqtisodiyotli mamlakatlarda bilvosita soliqlarning ulushi iqtisodiy jihatdan rivojlangan mamlakatlarga nisbatan yuqori bo'ladi. Bu esa o'z navbatida bevosita soliqlarning ahamiyatini past darajada bo'lishini belgilaydi.

Rivojlangan bozor iqtisodiyotli mamlakatlarda soliq tizimlari tarkibiy tuzilishi evolyutsiyasi va zamonaviy soliqqa tortish amaliyoti bevosita va bilvosita soliqlarning o'zaro nisbati quyidagi omillarga, ya'ni:

- mamlakat aholisining salmoqli qismini turmush darajasi;
- soliqlarni yig'ish mexanizmining takomillashtirilganligi;
- soliq to'lashdan bosh tortishni minimallashtirishga olib kelishi qobiliyati;
- soliqqa tortish va soliq to'lash madaniyati darajasi;
- turli xil madaniyatlarni sotsial muammolarni yengishda umumiy kelishuvga erishishga;
- soliq solish an'analari, kabi omillariga bog'liq;

Hozirgi davrda rivojlangan bozor iqtisodiyoti mamlakatlarda zamonaviy soliq tizimlarining muhim xarakterli xususiyati ularning tarkibiy tuzilishi, ya'ni bevosita va bilvosita soliqlar turlarining o'zaro nisbati bilan belgilanadi. Mazkur nisbat turli mamlakatlarda iqtisodiyot holatiga bog'liq xolda o'z ko'rinishga ega bo'ladi.

XX asrning birinchi yarmida soliqqa tortish amaliyotida bilvosita soliqlar birmuncha keng tarqalgan. Bunga sabab aksariyat aholi qatlamining daromadini pastligidir. Bu holat bilvosita soliq tushumlari hajmini obyektiv tarzda cheklaydi. Shuningdek bilvosita soliqlarni yig'ishning nisbatan soddaligi soliq to'lovchilarni, soliqqa tortish ob'ektlarini, soliqlarni yig'ishning murakkab mexanizmini talab qiladi. Birinchi navbatda soliqqa tortishni tashkil etishda erishilgan yutuqlar, ya'ni jarayoni kompyuterlashtirish, fiskal ma'lumotlarni qayta ishlashni avtomatlashtirilgan tizimini joriy etish bilan bevosita soliqqa tortish samaradorligini oshiradi hamda uni rivojlantirishi uchun sharoit yaratdi. Bugungi kunda rivojlangan mamlakatlar o'zlarining soliq tizimlarini tashkil etishning milliy xususiyatlarini inobatga olgan holda bevosita va bilvosita soliqqa tortish nisbatlarini belgilaydilar.

Hozirga davrda rivojlangan bozor iqtisodiyotli mamlakatlar soliq tizimida bevosita va bilvosita soliq turlari nisbatini tahlil qiladigan bo'lsak ularni ko'pchiligida, xususan AQSh, Avstraliya, Kanada, Yaponiya, Shveytsariya kabi mamlakatlarda bevosita soliq turi ustunlik qiladi, Turkiyada, Slovakiyada, Meksikada, Polshada esa bilvosita soliq turi ustunlik qiladi. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotiga a'zo bo'lgan dunyoning 30 mamlakati uchun o'rtacha soliq tushumlarida bevosita xissasi (57%) va bilvosita soliqning hissasi (43%) tashkil etadi.

Shuni e'tirof etishimiz mumkinki, bevosita va bilvosita soliqlarning nisbati va soliq madaniyati darajasi o'rtasida o'zaro uzviy bog'liqlik mavjud. Haqiqatdan ham soliq to'lovchilarning soliq madaniyati qanchalik yuqori bo'lsa, soliq tizimi mexanizmlarining amal qilishi hamda soliq yig'ish samaradorligi shunchalik yuqori bo'ladi. Ammo soliq to'lashdan bosh tortish, soliqlardan qochish yoki uni yashirish holatlarini kengayib borishi va boshqa salbiy holatlar bevosita soliqlarning rolini oshirishni talab etadi. Ma'lumki, hozirgi davrda rivojlangan bozor iqtisodiyotli davlatlarda daromadlar daromadlar to'g'risida deklaratsiya tizimi fuqarolar mentalitetining ajralmas qismiga aylanib borayotgan bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda davlat va fuqarolar o'rtasida ishbilarmonlik munosabati madaniyati yetarli darajada shakllangan.

Bu hol, fikrimizcha, soliq tizimini tashkillashtirishda albatta inobatga olinishi zarur. Rivojlangan mamlakatlarda bevosita va bilvosita soliqlar o'rtasidagi nisbatda bevosita soliq foydasiga o'zgarishiga ijtimoiy adolat tamoyilini to'laonli amal qilishi sabab bo'ldi. Chunki soliqqa tortish darajasini belgilaydigan bevosita soliqlar daromad darajasiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lib, bevosita soliqlarga nisbatan birmuncha adolatli hisoblanadi. XX asrning 50-70-yillarida Yevropa mamlakatlari soliq tizimlariga xos bo'lgan yuqori progressiv stavkalari bilan bevosita soliqqa tortishni rivojlantirishi, soliqlarning asosiy yukini aholining boy qatlamlariga o'tkazish va ijtimoiy dasturlar, hukumat buyurtmalari va kapital qo'yimlarini kuchaytirish uchun davlat tomonidan to'plangan moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatini oshirdi.

Evropa Ittifoqi mamlakatlarida bilvosita soliqlarni rivojlantirishning muhim sabablaridan biri tarixiy an'analar bilan birgalikda ushbu mamlakatlarda soliq tizimlarini birlashtirish siyosati hisoblanadi. Birlashish siyosati G'arbiy Evropa mamlakatlari integratsiyasi jarayonlari bilan birgalikda amalga oshirilgan. Hozirgi vaqtda ushbu siyosatning natijasi bilvosita soliqlarni undirish usullarini yaqinlashishi va alohida mamlakatlarga bevosita bevosita soliqqa tortish sohasida mustaqillikni berilishi bo'ldi.

Yevropa Ittifoqining yangi a'zo bo'lgan mamlakatlarida bilvosita soliqqa tortishning muhimligi, ularda hokimiyatning soliqlar orqali iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirishga qaratilgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining xususiyatlari bilan bog'liq.

Bu hol ishlab chiqaruvchilar tomonidan keng ko'lamli soliq imtiyozlaridan foydalanishga olib kelib, daromad solig'idan byudjetga tushumlarni kamayishiga sabab bo'ladi.

Ikkinchi tomondan, ushbu mamlakatlarda ijtimoiy-iqtisodiy siyosat muhim sotsial muammolar yechilishiga qaratilgan. Bu shaxsiy daromadlarni soliqqa tortish bo'yicha muhim imtiyozlarni qo'llanilishini asoslaydi, ularning yordamida davlat ma'lum ijtimoiy jarayonlarni tartibga soladi. Bundan tashqari, faol ijtimoiy siyosatni amalga oshirish ijtimoiy sug'urta va ijtimoiy ta'minotga xarajatlarni ko'paytirishga sabab bo'ladi, oqibatda soliq tushumlari tarkibida ushbu maqsadlar uchun ajratmalar ulushining oshishiga sabab bo'ladi.

Ko'pchilik G'arb mamlakatlarida bilvosita soliqlarning muhimligi, ularning fiskal samaradorligining yuqoriligi hamda mazkur soliq turlarida mahalliy byudjetni muvozanatlash bilan bog'liq muvozanatlashni ta'minlash ehtimolining yuqori yoki pasligi esa ko'proq iste'molning hudud sharoitida bir xilligi bilan bog'liq. Bu hol fikrimizcha, bilvosita soliqlarni mahalliy byudjetga bir xil tushumini ta'minlaydi.

Rivojlangan mamlakatlarda bevosita soliqlarning tarkibi ma'lum qonuniyatlar bilan tavsiflanadi, ya'ni ular korporatsiyalarning daromad solig'i va milliy daromad tarkibidagi jismoniy shaxslarning daromad solig'i o'rtasidagi nisbatga bog'liq. Misol uchun AQSHda korporativ soliqqa tortish darajasi qariyb 39% ni tashkil etadi.

Yaponiyada esa u 40% ni tashkil etadi.

Fiskal va rag'batlantiruvchi vazifalar kombinatsiyasining eng maqbuli foyda solig'i bo'lib, u foydaning uchdan bir qismidan oshmaydi. Daromad solig'ini bunday talqin qilish soliq islohotlari jarayonida uning chegaraviy stavkalarini bosqichma-bosqich pasayishiga, shuningdek, soliq imtiyozlarining keng qo'llanilishiga sabab bo'ladi.

Rivojlangan bozor iqtisodiyoti mamlakatlarda milliy daromadda individual daromadlar ustunlik qiladi. Bunday sharoitda progressiv soliqqa tortish uslubi qo'llaniladi. Bu esa daromadlar o'sishi bilan jismoniy shaxslardan yirik miqdorda pul to'plash imkonini beradi.

Hozirgi davrda bevosita soliqlar rivojlangan bozor iqtisodiyoti mamlakatlarda soliq tizimining asosini tashkil etadi, chunki ular bilvosita soliqlarga nisbatan sezarli ustunliklarga ega.

Jahon amaliyotida bilvosita soliqlar odatda daromadga soliqlar deb nomlanib, uchta asosiy turini, ya'ni rivojlangan mamlakatlar amaliyotida 1950-yildan qo'llanilgan oborot solig'i, sotishdan olinadigan soliq va qo'shilgan qiymat solig'ini o'z ichiga oladi. Bugungi kunda ko'plab mamlakatlarda qo'shilgan qiymat solig'i, oborot solig'i va sotishdan olingan soliq turlarini almashtirib, bilvosita soliq bo'yicha yetakchi o'rinni egallaydi. G'arbiy Yevropa mamlakatlari byudjetining yarmi bilvosita soliqlar hisobiga shakllanadi. Iste'molga soliqlarning barcha afzalliklarini

saqlab qolgan holda QQS ularning asosiy kamchiliklaridan holi qiladi. QQS o'zining ko'pmarotabalik undirilishi bilan, ya'ni yakuniy mahsulotni yaratilishining har bir bosqichida qo'yilgan real hissasiga bog'liq. Bu bilan davlat ijtimoiy takror ishlab chiqarishning har bir bosqichida o'zining ta'sir o'tkazish qobiliyatini saqlab qoladi.

Rivojlangan mamlakatlarda bilvosita soliqlarning tarkibi uning tabiatiga xos ulushini pasayib borishi va universal aksiz solig'i ulushini ortib borishi bilan tavsiflanadi. Ushbu tendentsiya Yevropa iqtisodiyotining universal aksiz solig'idan QQS shaklida foydalanishni kengaytirishga qaratilgan siyosati hamda soliqning ob'ektiv afzalliklari bilan bog'liq yuqori fiskal samaradorligi va narx va iste'molchilar daromadi bo'yicha aksiz solig'i to'lanadigan tovarlar iste'moli elastikligi hamda bozor mexanizmlariga betarafligi bilan asoslanadi.

Bilvosita soliqlardan asossiz foydalanish orqali soliq tizimiga vujudga keladigan kamchiliklarni abstraktlashtirish mumkin emas. Ularning asosiysi shundan iboratki, bunda soliqlar soliq to'lovchining daromadlariga bevosita bog'liqligi bo'lmaydi hamda u regressiv soliq sifatida namoyon bo'ladi.

Bilvosita soliqlarning ijtimoiy adolatsizligi ma'lum darajada soliqqa tortiladigan obyektlardan davlat tomonidan birinchi hayotiy zarur tovarlarni olib tashlash orqali bartaraf etish mumkin. Ammo ziddiyatlar paydo bo'lishi mumkin. Ushbu ziddiyatlar iste'mol tovarlariga soliq solishning tezligi, barqarorligi, bir xilligi bilan ta'minlanadi. Shuning uchun ham davlat jamiyatning barcha a'zolari manfaatlarini to'liq hisobga olishi va soliq yukini taqsimotida adolatli yo'lni tanlashi kerak.

Zamonaviy sharoitda, bilvosita soliqlarning narxlarni oshirish kabi salbiy ta'siridan tashqari, inflyatsion jarayonlarni rivojlantirish manbai hisoblanadi. Bilvosita soliqlarni yana bir kamchiligi ishlab chiqarishni rag'batlantirish uchun ulardan foydalanish imkoniyatlarini cheklanganligidir. Iste'mol tarkibini tartibga solish uchun rag'batlantirishning ba'zi imkoniyatlari bilvosita soliqlarga kiritilgan. Ammo ularni amalga oshirish soliq obyektlarini aniqlash va yig'ish mexanizmini ishlab chiqish bilan bog'liq Reel amaliyotda iste'molni bilvosita soliqlar orqali tarkibga solish har doim ham faqat ijobiy natijalarga olib kelmasligini ko'rishimiz mumkin.

Bevosita soliqlarning tarkibi yuridik shaxslarning daromad solig'i va shaxsiy daromad solig'i bo'yicha teng daromadlar bilan tavsiflanadi. Bilvosita soliqlar orasida QQS katta fiskal ahamiyatga ega bo'lib, uning ulushi o'sib bormoqda (uning O'zbekiston davlat byudjeti daromadlarining umumiy hajmidagi ulushi o'quv davri davomida o'rtacha 38 foizga yaqin, tarkibidagi ulush esa besh yil davomida o'rtacha soliq tushumlari 55% ni tashkil etadi); aksiz solig'i va bojlari fiskalga qaraganda ko'proq tartibga solinadi.

O'zbekistonning soliq tizimining tuzilishi yuridik va jismoniy shaxslarning daromadlarining past darajasi, soliq madaniyatining past darajasi, soliq qonunchiligi

va soliq xizmatlari faoliyati sharoitida buni amalga oshirishning iloji yo'qligini tasdiqlaydi. soliq tizimi tarkibida Bevosita soliqlarning ustunligini ta'minlash [8-9]. O'zbekistonda ushbu qonuniyatni mustahkamlovchi omil - bu korxonalarning real daromadlarining pasayishi, moliyaviy-iqtisodiy inqiroz sharoitida zararli korxonalar sonining o'sishi. Bunday sharoitda Bevosita soliqlarning qiyosiy darajada muhim rolini saqlab qolish faqat iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirishni buzadigan yuridik va jismoniy shaxslarning haddan tashqari soliqqa tortilishi bilan ta'minlanishi mumkin.

Bevosita va bilvosita soliqqa tortishni qo'llash bo'yicha jahon tajribasi, mamlakatda mavjud bo'lgan ijtimoiy- iqtisodiy sharoitlarni, soliq tizimi o'tgan tarixiy rivojlanish bosqichlarini chuqur o'rganmasdan turib, ularga qarshi turish mumkin emas degan xulosaga olib keladi. uning tarkibida soliq nazorati va aholining aksariyat qismi soliq ongi kabi ob'ektiv ravishda ushbu soliqlarga xos bo'lgan funktsional xususiyatlar mavjud.

Hatto A. Smit va D. Rikardo ham soliq tizimini shakllantirishda Bevosita va bilvosita soliqlar kombinatsiyasining maqsadga muvofiqligi va zarurligi to'g'risida fikr bildirdilar.

Bevosita va bilvosita soliqlar o'rtasidagi nisbatni o'zgartirish soliq siyosati samaradorligiga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu nisbatni optimallashtirish orqali soliq tizimiga duch keladigan maqsadli munosabatlarning chuqur ziddiyatlarini yumshatish mumkin. Bunday nisbatni manevr qilish soliq tizimining funktsional maqsadini bajarish darajasini belgilashi mumkin .

Soliqqa tortish nazariyasi va amaliyotini xorijiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarning davlat siyosatida soliqlarning o'rni ichki amaliyotga qaraganda birmuncha kengroq bo'lib, ular asosan fiskal vosita sifatida ishlatiladi. Soliqlar bo'yicha fiskal funktsiya bilan bir qatorda iqtisodiy subfunktsiya barqaror va keng qo'llaniladi, bu iqtisodiy o'sish, pul barqarorligi, to'liq ish bilan ta'minlash va inflyatsiyani nazorat qilish va daromadlarni taqsimlashdagi tengsizlikni kamaytirishga qaratilgan ijtimoiy yoki taqsimlovchi subfunktsiyaga yordam beradi.

XU LO SA VA TA K L I F L A R

Ko'pgina xorijiy mamlakatlar iqtisodiy muvozanati buzilgan davrda soliq imtiyozlari va qo'llab-quvvatlashni qo'llashni afzal ko'rishadi, ya'ni asosiy e'tibor soliqlarni tartibga solish funktsiyasini amalga oshirishga qaratilgan. Ichki soliq tizimining samaradorligini oshirish sharoitida ta'kidlash joizki, soliqqa tortish jarayonlari bandlik siyosatini amalga oshirishga katta hissa qo'shishi, daromadlarni tenglikni ta'minlash yo'nalishida taqsimlanishiga ta'sir qilishi va shuningdek, ulardan foydalanishda to'siq yaratishi kerak. Soliqqa tortishning umumiy global tendentsiyalari global iqtisodiy jamiyatga qo'shilishni istagan mamlakatlarning soliq tizimlarini samarali va tezkor moslashuvi uchun etalon bo'lishi kerak.

Natijada, O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanish kontseptsiyasi jahon iqtisodiyotiga integratsiyani nazarda tutadi va shuning uchun O'zbekistonning soliq tizimini takomillashtirish Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida soliqqa tortish shartlariga yaqinlashish yo'nalishida bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Смородина Е.А. Развитие научных концепция о сущности и функциях налогов. //Управленец. – 2014 № 3 (49). p. 4-11.
2. Minford L. Tax, regulation and economic growth: a case study of the UK. – Cardiff Economics Working Papers, 2015. – №. E2015/16.
3. Ahrorov Z. The Impact of Taxation on Economic Growth: A Socio-Economic Perspective. //“Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” (Economics and Innovative Technologies) ilmiy elektron jurnali. №5. 2022. – p. 342.
4. Vermeend, W., Van Der Ploeg, R., & Timmer, J. W. Taxes and the Economy. Books. Edward Elgar Publishing, 2008.
5. Bezkorovainaya V.V. Tashqi iqtisodiy faoliyatni moliyaviy tartibga solish tizimidagi soliqlar // O'zbekiston moliya. 2004. № 12. S. 40-45.
6. Lunina I.O., Frolova N.B. O'zbekistonda iste'molga soliq solishning samaradorligi // O'zbekiston moliya. 2009. № 1. S.17-27.
7. Tait A.A. VAT Policy Issues: Structure, Regressivity, Inflation, and Exports. In Value-Added Tax. International Monetary Fund, 1991.
8. Прокопчук О.Т., Улянич Ю.В., Бечко В.П. Особенности косвенного налогообложения в Украине: становление и перспективы развития. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2014;84: – с. 249-256.
9. Прокопчук О.Т., Улянич Ю.В., Улянич К.Ф. Зарубіжний досвід страхування аграрних ризиків та доцільність його застосування в Україні. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2013(83). – с. 227-34.
10. Соколовская Е.В., Соколовский Д.Б. Совершенствование института налогообложения доходов от капиталов с учетом концепции нейтральности. Journal of institutional studies (Журнал институциональных исследований). 2013;5(1). – с. 42-54.
11. Сутормина В.М., Федосов В.М., Андрущенко В.Л. Государство-налоги-бизнес: (Из мирового опыта фискальной регуляции рыночной экономики). – М.: 1992.
12. Тулуш Л., Малініна Н. Особливості формування системи прямого оподаткування аграрного сектору в розвинутих країнах. 2012 уіл. - с. 124-134.
13. Тулуш Л.Д., Прокопчук Е.Т. Направления реформирования системы налогового регулирования агропромышленного производства на Украине. Финансы и кредит. 2016(14 (686)):58-68.____